

Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Algısı (Bayburt Üniversitesi Örneği)*

History Students' Perception of South Azerbaijan (Bayburt University Example)

Makale Geliş Tarihi/Article Submission Date	Makale Kabul Tarihi/Article Accepted Date
13.10.2024	30.10.2024

Özkan DAYI**

Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, ozkandayi@bayburt.edu.tr
ORC-ID: 0000-0001-8192-3445

Zehra ÇAMÇAKALLI

Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
camcakallizehra963@gmail.com, ORC-ID: 0009-0006-4710-1441

60

Ümmügülsüm ATMACA

Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
Gulsun.69@icloud.com, ORC-ID: 0009-0006-4191-4281

Özet

Bugün İran İslam Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan, Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Azerbaycan coğrafyası, konumu ve nüfus yapısı ile İran'ın en mühim bölgelerinden biridir. Çoğunluğunu Azerbaycan Türkleri'nin oluşturduğu bu coğrafya, Selçukluların Kafkasya'ya gelişinden itibaren Türklerin yoğun olarak iskân edildiği ve büyük siyasi teşekküller kurduğu bir coğrafyadır. Bu bölge; Büyük Selçuklular, Azerbaycan Atabekliği, Harizmşâhlar, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevî zamanında büyük siyasi ve askerî faaliyetlere sahne olmuştur. Osmanlı-Safevî çekişmesinin merkezinde yer alan Güney Azerbaycan, Tebriz, Meraga ve Sultaniye gibi önemli iktisadî şehirleri de bünyesinde bulundurmaktadır. TÜBİTAK tarafından desteklenen "Tarih öğrencilerinin Güney Azerbaycan Algısı (Bayburt Üniversitesi Örneği)" adlı projemiz 2209-A Üniversite Öğrenci Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında, XI. yıldan günümüze kadar bölge tarihinde önemli bir yere sahip olan Güney Azerbaycan coğrafyası hakkında lisans tarih bölümü öğrencilerinin bilgilerine dair yapılan mülakatlar ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güney Azerbaycan, Türk Tarihi, Güney Azerbaycan Algısı.

* Bu çalışma, yürütücülüğünü Zehra ÇAMÇAKALLI ve Ümmügülsüm ATMACA'nın, danışmanlığını Doç. Dr. Özkan DAYI'nın yaptığı, "Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Algısı (Bayburt Üniversitesi Örneği)" adıyla kabul alan TÜBİTAK 2209-A (2023) Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında hazırlanmıştır.

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Abstract

Located within the borders of the Islamic Republic of Iran today and having an important place in Turkish history, Azerbaijan is one of the most important regions of Iran with its geography, location and population structure. This geography, mostly composed of Azerbaijani Turks, is a geography where Turks have been densely settled and established large political organizations since the arrival of the Seljuks to the Caucasus. This region has been the scene of major political and military activities during the time of the Great Seljuks, Azerbaijan Atabeks, Khwarezmshahs, Ilkhanates, Kara Koyunlu, Ak Koyunlu and Safavid. South Azerbaijan, which was at the center of the Ottoman-Safavid conflict, also includes important economic cities such as Tabriz, Maragha and Sultaniye. Within the scope of our 2209a student project titled "History Students' Perception of South Azerbaijan (Bayburt University Example)" supported by TÜBİTAK, the XI. The knowledge of undergraduate history students about the geography of South Azerbaijan, which has an important place in the history of the region from the 16th century to the present, was tried to be evaluated through interviews.

Keywords: South Azerbaijan, Turkish History, Perception of South Azerbaijan.

Giriş

İran Azerbaycanı olarak da adlandırılan Güney Azerbaycan; kuzeyde Aras Nehri, batıda Doğu Anadolu, güneyde Mehabad, doğuda Taliş ve Muğan Dağları ile sınırlı ve Azerbaycan Türkleri ile meskûn olan; Azerbaycan, Hindistan, Anadolu, Kafkasya ve İran yolları üzerinde olması bakımından stratejik önemi olan bir coğrafyadır. Güney Azerbaycan coğrafi özellikleri bakımından denizden uzak, yüksek bir yayla durumundadır. Sehend ve Sebelan en yüksek dağları iken, pek çok nehrin döküldüğü Urmiye gölü ise bölgenin irtifası düşük alanıdır. Kuzeyde Aras ve güneyde Kızıl Üzen, Güney Azerbaycan yaylalarını sulayan derelerin döküldüğü ve bunları Hazar Denizi'ne ulaştıran önemli nehirlerdir (Sahir, 1934: 149-153,183-190).

Güney Azerbaycan, elverişli iklimi, yeterli yağış alması sebebiyle İran'ın en verimli tarım alanlarına bünyesinde bulundurmaktadır. Aynı zamanda bölge önemli bir hayvancılık merkezi konumundadır. Yakın zamana kadar İran'ın en önemli sanayi bölgesi olan Güney Azerbaycan'ın öne çıkan şehirleri şunlardır; Tebriz, Hamedan, Urmiye, Erdebil, Kazvin, Zencan, Hoy, Meraga, Miyana, Merend, Eher, Miyandab, Salmas, Nagede, Ebher, Bicar, Takestan, Sarab, Mişkin, Astara, Makü, Halhal, Gorve, Mugan, Heştrud, Geydar, Save, Kengaver (Blaga, 1997: 279; Metintürk, 2012: 158-159). 1906 yılında İran'da kabul edilen seçim yasasına göre ise; oluşturulan Azerbaycan eyaletini şu şehirler oluşturmaktadır; Tebriz, Urmiye, Hoy, Deylemgan, Makü, Marağa, Binab, Miandoab, Sovucbulak, Dehrgan, Merend, Eher, Erdebil, Meşkin, Astara, Halhal, Serab, Miyane ve Saingala (Haşimzade, 2006: 232).

İran Azerbaycan'ı veya Güney Azerbaycan, İran'ın kuzeybatısında Türk nüfusunun yoğun olduğu bir bölgedir. Güney Azerbaycan topraklarında farklı etnik kökene sahip azınlıklar ve mezhepsel gruplar yaşamaktadır. Azerbaycan Türkleri, Güney Azerbaycan nüfusunun yaklaşık %85'ini teşkil etmektedir. Özellikle İran'ın kuzeybatısında yer alan Batı Azerbaycan, Doğu Azerbaycan, Erdebil ve Zencan eyaletlerinde Türk nüfus çoğunluğu oluşturmaktadır (Özdemir, 2020, 361). Orta Çağ'dan günümüze söz konusu coğrafyada egemen mezhep kendi içinde de inanç farklılıklarını barındıran Şiiliktir. Azerbaycan kuzey batı İran ve Güney Kafkasya'da yerleşen ve çoğunluğu Azerbaycan Türkleri ile meskûn olan tarihsel bir ülkedir (Blaga, 1997: 277).

Başta Azerbaycan Türkleri olmak üzere Türkmenler, Kaşkaylar, Horasan Türkleri, Halaçlar, Sungurlar, Ebiverdiler, Kazaklar ve Özbekler gibi Türk halkları İran'ın belirli bölgelerinde yaşamaktadırlar (Blaga, 1997: 272; Gökdağ-Heyet, 2004: 51). İran'daki Türklerin nüfusu 25 milyon (Sarrafi, 1999: 61; Saray, 1999: 261), 33 milyon (Gülden, 1998: 44), 34 milyon (Ütük, 2002: 10)

olarak birbirinden farklı şekilde verilmektedir.

Güney Azerbaycan topraklarının tarih boyunca uzunca bir süre İran sınırları içerisinde olması nedeniyle bölgenin etnik ve dini yapısına dair yapılacak bir inceleme için İran genelinden Güney Azerbaycan özeline inilmelidir. İran tarihine bakıldığında -öncesi olmakla birlikte -Şah İsmail'in Safevi Devleti, Nadir Şah'ın Afşar hükümdarlığı ve Kaçar Hanedanlığı dönemlerinde Türkler, bu devletlerin hâkim ve kurucu unsuru olmuşlardır (Metintürk, 2012: 159).

10 Şubat 1828'de Rusya ve İran arasında imzalanan Türkmençay Anlaşması ile Azerbaycan ikiye bölünmüş, Aras nehrinin kuzeyi Çarlık Rusyasına, güneyi ise Kaçar sülalesi yönetimindeki İran'a bırakılmıştır (Gökdağ-Heyet, 2004: 51). 1850'li yıllarda İran Azerbaycanı'nda Mirza Taki Han (Emir Kebir)'in reformları ile bölgeyi kalkındırma gayretleri ön plana çıkmıştır; ancak İngiliz ve Ruslar tarafından desteklenen Fars bürokrasisi karşısında bu çabalar yeterli olmamıştır. Azerbaycan Türkleri kendi topraklarında ve kendi siyasi sistemleri içinde yabancı bir unsur olarak görülmüşlerdir (Ersoy, 2016: 13). Kaçar Hanedanlığı Dönemi'nde İran, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere batılı ülkeler için cazip bir bölge haline gelmiştir. Batı'nın bu yönelimi ise Çarlık Rusya'yı tedirgin etmiştir. Bu durumun sonucunda İran, Kafkaslar ve Azerbaycan'daki haklarından Rusya lehine vazgeçmek zorunda kalmıştır (Kafkasyalı, 2010: 82).

İran Türkleri arasında bazı millî hareketlerin vuku bulduğunu görmekteyiz. Rusya'da 1905 ihtilalinden sonra Azerbaycan'da özgürlük ve millî hükümet kurma fikirleri kuvvetlenmiş ve bu gibi fikirlerin yarattığı hareketler İran'da Meşrutiyet inkılabına sebep olmuştur. Meşrutiyet tarihinin de gösterdiği gibi, İran'da Meşrutiyet inkılabı hem düşünce hem de hayata geçirilmesi bakımından en çok Azerbaycanlı yazar, şair ve hürriyetçilerine borçludur (Heyet, 1985: 20; Gökdağ-Heyet, 2004: 52).

1917 yılında Çarlık Rusya'da Bolşevik ihtilalinin yaşanması ve Çarlık döneminin bu süreçte sona ermesi ile Bolşevikler, Osmanlı Devleti ile Brest-Litovsk anlaşması imzalamışlar ve savaştan çekilmişlerdir. Söz konusu gelişmeler Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan bölgesine ulaşması için elverişli yeni bir zemin oluşturmuş ve 1918 yılının ocak ayında Türk ordusu Güney Azerbaycan üzerinden Bakü'ye girmeyi başarmıştır. Ancak 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesinin imzalanması sonucunda Türk ileri harekâtı durmuş, İran'ın kuzeyinde bulunan Türk birlikleri mütarekenin 11. maddesi gereğince savaştan önceki sınırlara geri çekilmek zorunda kalmıştır. İran ise ilerleyen günlerde İngiltere tarafından işgal edilmiştir (Saray, 1999: 106).

1920'de Muhammed Hıyabanî önderliğinde kurulan Azadistan Devleti bu biçimlenmenin en açık örneğidir. Bu akım isyanın bir yıl sonra bastırılmasıyla sona ermiştir (Sarısaman, 2018: 163-179.). Türkiye Cumhuriyeti ve İran arasındaki ilişkiler resmi olarak 1921 yılında başlamakla birlikte Mondros Mütarekesi sonrasında ve Millî Mücadele'nin ilk yıllarında Güney Azerbaycan-Türkiye sınırına yakın bölgelerdeki İngiliz, Ermeni-Nasturi faaliyetleri Türk tarafının bu bölge ile yakından ilgilenmesini zaruri kılmıştır. 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir, bu dönemde özellikle Güney Azerbaycan bölgesinde yaşayan Azerbaycan Türkleri ile ilişkileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye ile İran ve Güney Azerbaycan arasındaki ilişkilerin merkezinde sınır uyuşmazlıkları meselesi yer almıştır. Bu dönemde Şah Rıza Pehlevi, Türkiye'deki Kürt isyanlarına gizliden destek verirken Türkiye'nin de Azerbaycan Türkleri ile yakından ilgilenmesini ve onları desteklemesinden çekinmiştir (Metintürk, 2012: 183).

Türk kökenli hanedanların yönetimi 1925 yılına kadar devam etmiş, Kaçar Hanedanlığı'nın yıkılıp Rıza Pehlevi'nin Şah olmasıyla birlikte İran'da Türk idaresi sona ermiştir. Bu tarihten sonra İran'ın farklı coğrafyalarında yaşayan çeşitli Türk unsurları Rıza Pehlevi döneminde Fars milliyetçiliğine dayalı İran Devleti'nde azınlık olarak yaşamak durumunda kalmışlardır. Humeyni devriminden sonra, Şii inancına dayalı olarak kurulan teokratik İran İslam Cumhuriyeti'nde Fars milliyetçiliğine dair uygulamalara devam edilmiştir (Metintürk, 2012: 159).

Güney Azerbaycan coğrafyası.¹

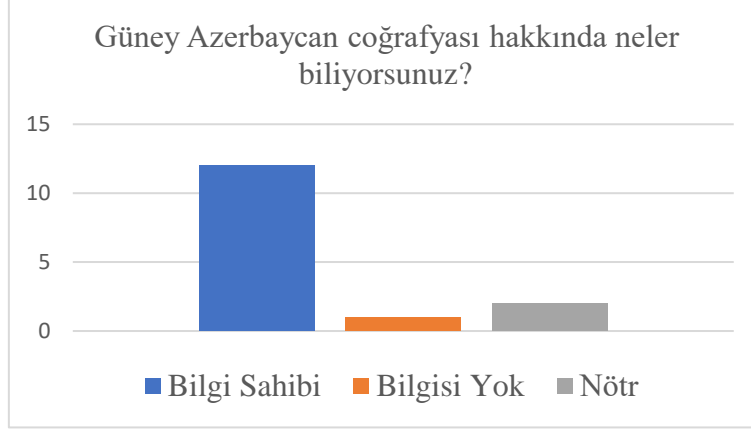
1945'te Seyid Cafer Pişaveri önderliğinde kurulan Azerbaycan Özerk Hükümeti Tahran yönetiminin kanlı müdahalesi sonucunda yıkılmasına rağmen onun Pişaveri'nin taraftarları düşüncelerini devam ettirdiler. 1945-1946 yılları arasında Pişaveri önderliğindeki Azerbaycan Özerk Hükümeti özellikle kültür ve eğitim alanında önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu kısa sürede Azerbaycan Türkçesi Azerbaycan'ın resmî dili ilan edilmiş, okullarda ve devlet kurumlarında kullanılmaya başlamıştır (Sarısamam, 2018: 163-179). Güney Azerbaycan halkının ilk resmi talepleri ve Pişaveri'nin ortaya koyduğu mücadele bu sebeplerin etkisiyle sonuçsuz kalmıştır. Bu sürecin son derece kanlı bir şekilde sonuçlanması sonrasında İran hükümetleri ile Güney Azerbaycan halkı arasında güvenin kurulması mümkün olmamıştır (Özdemir, 2020: 382).

Tarih Öğrencilerin Güney Azerbaycan Algısı Üzerine Yapılan Mülakatın Grafikleri

Çalışmamızın bu başlığında Güney Azerbaycan coğrafyasını ve Güney Azerbaycan'ın Türk tarihindeki yerini kısaca tanıttıktan sonra tarih öğrencilerinin Güney Azerbaycan algısını değerlendirmek için yaptığımız mülakatların sonuçlarını grafikler ile aktaracağız. Mülakatımızda, on soru bulunmaktadır ve mülakat için on beş tarih bölümü öğrencisi ile görüşülmüştür.

¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Güney-azerbaycan.png>

Tablo 1. Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Coğrafyası Hakkındaki Bilgileri

Güney Azerbaycan coğrafyası hakkında neler biliyorsunuz? sorusuna, katılımcılardan 12 kişi bildiklerini ifade etmiş, katılımcılardan 1 kişi konu hakkında bilgisinin olmadığı ifade etmiş ve katılımcılardan 2 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: *“Bu coğrafyanın nüfusunun çoğunluğunun Türk olduğunu biliyorum.”*

Katılımcı 2: *“İran coğrafyası boyunca Türklerin hâkim olduğu bir coğrafya olmuştur.”*

Katılımcı 3: *“İran’ın kuzeyinde kalan bir bölgedir.”*

Katılımcı 4: *“Beş ayrı eyaletten oluştuğunu biliyorum. Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Erdebil, Zencan ve Hemedan.”*

Katılımcı 5: *“Şu an İran coğrafyasında ve Türklerin bulunduğu bir yer.”*

Tablo 2. Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan’ın Türk Tarihindeki Yeri Hakkındaki Çağrışımları

Güney Azerbaycan’ın Türk tarihindeki yeri size neleri çağrıştırıyor? sorusuna, katılımcılardan 14 kişi olumlu çağrışım oluşturduğunu ifade etmiş, katılımcılardan 1 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: *“Bu soruya cevap veremeyeceğim.”*

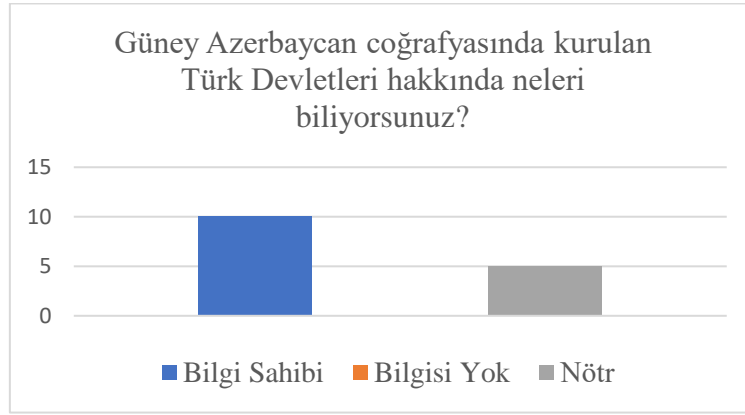
Katılımcı 2: “Azerbaycan ile Türkler arasındaki yardımlaşmayı, kardeşliği.”

Katılımcı 3: “Türklerin Anadolu’ya geçiş yaptığı bir coğrafyadır.”

Katılımcı 4: “Safeviler.”

Katılımcı 5: “Türkleri İran yönetimine yaklaştırdı.”

Tablo 3. Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Coğrafyasında Kurulan Türk Devletleri Hakkındaki Bilgisi

Güney Azerbaycan coğrafyasında kurulan Türk devletleri hakkında neleri biliyorsunuz? sorusuna, katılımcılardan 10 kişi bilgi sahibi olduklarını ifade etmiş, katılımcılardan 5 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Selçuklular, Karakoyunlular gibi.”

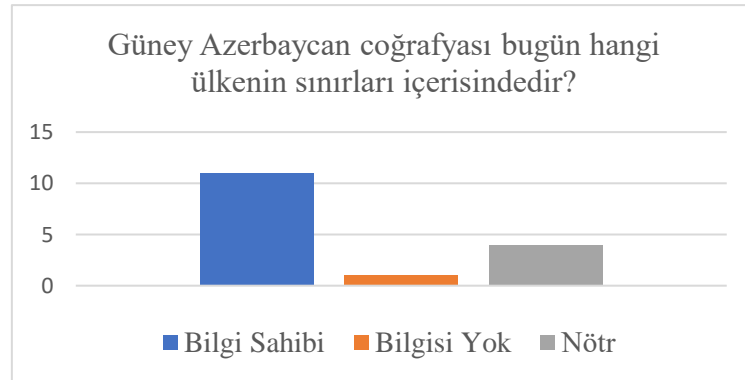
Katılımcı 2: “Selçuklu imparatorluğunun orayı ele geçirerek yönetmesi.”

Katılımcı 3: “Anadolu Selçuklu, İhşidler.”

Katılımcı 4: “Selçuklu’nun yönetmiş, bir Türk toplumunun var olmasına sebebiyet vermiştir.”

Katılımcı 5: “Safevi, Büyük Selçuklu.”

Tablo 4. Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Coğrafyası Hakkındaki Bilgileri

Güney Azerbaycan coğrafyası bugün hangi ülkenin sınırları içerisindedir? sorusuna, katılımcılardan 11 kişi bilgi sahibi olduklarını ifade etmiş, katılımcılardan 1 kişi bilgi sahibi olmadığını ifade etmiş ve katılımcılardan 4 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “İran üzerinde Güney Azerbaycan.”

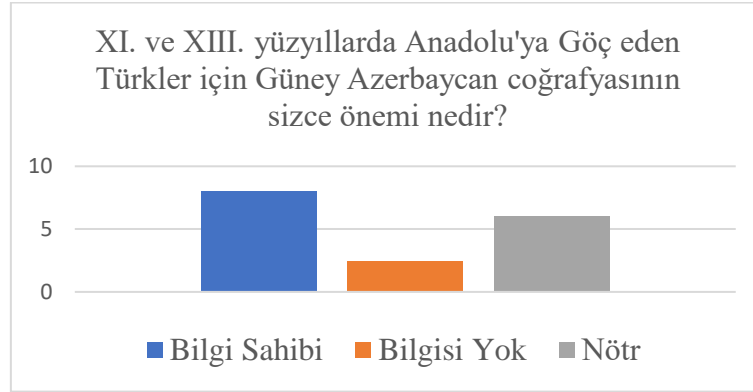
Katılımcı 2: “İran sınırlarında kalmıştır.”

Katılımcı 3: “İran.”

Katılımcı 4: “İran’ın kuzeybatısı içerisindedir.”

Katılımcı 5: “Günümüzde İran devleti sınırları içerisindedir.”

Tablo 5. Tarih Öğrencilerinin XI. ve XIII. Yüzyıllarda Anadolu’ya Göç Eden Türklerin Güney Azerbaycan Coğrafyasındaki Önemi Hakkındaki Görüşleri

XI. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu'ya Göç eden Türkler için Güney Azerbaycan coğrafyasının sizce önemi nedir? sorusuna, katılımcılardan 8 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerini ifade etmiş, katılımcılardan 1 kişi bilgi sahibi olmadığını ifade etmiş ve katılımcılardan 6 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Selçuklular zamanında Türklerin bu coğrafya üzerinden Anadolu'ya geldiklerini biliyoruz.”

Katılımcı 2: “Türkler bu coğrafya üzerinden genişlemişlerdir.”

Katılımcı 3: “Anadolu'ya geçiş noktalarından kapı görevi yapmıştır.”

Katılımcı 4: “Türk tarihi bir göç tarihidir.”

Katılımcı 5: “Stratejik açıdan önemlidir.”

Tablo 6. Tarih Öğrencilerinin Ortaçağ Türk Tarihinde Güney Azerbaycan Hakkındaki Bilgileri

Ortaçağ Türk tarihinde Güney Azerbaycan hakkında neler biliyorsunuz? sorusuna, katılımcılardan 8 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerin ifade etmiş, katılımcılardan 2 kişi bilgi sahibi olmadığını ifade etmiş ve katılımcılardan 5 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: *“Güney Azerbaycan’ın en parlak dönemidir.”*

Katılımcı 2: *“Abbasiler, Akkoyunlular.”*

Katılımcı 3: *“Ortaçağ’da farklı devletlere ev sahipliği yapmıştır.”*

Katılımcı 4: *“Harizmşahlar, İlhanlılar, Gazneliler.”*

Katılımcı 5: *“Akkoyunlu devleti, Karakoyunlu devleti, Safevi devleti dönemlerinde farklı devletlerin egemenliğinde kalmış bir bölgedir.”*

Tablo 7. Tarih Öğrencilerinin Anadolu Kültürü ve Güney Azerbaycan Coğrafyası Arasındaki Yakınlık Üzerine Görüşleri

Anadolu kültürünü, Güney Azerbaycan coğrafyası ile yakın görüyor musunuz? sorusuna, katılımcılardan 11 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerin ifade etmiş ve katılımcılardan 5 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Evet görüyorum.”

Katılımcı 2: “Anadolu Türk kültürü, Güney Azerbaycan coğrafyası ile yakındır.”

Katılımcı 3: “Genel olarak tüm Türkler kültür bakımından benzerdir.”

Katılımcı 4: “Evet görüyorum.”

Katılımcı 5: “Evet geleneklerimiz açısından yakın görüyorum.”

Tablo 8. Tarih Öğrencilerinin Safevi-Osmanlı ilişkileri Bağlamında Güney Azerbaycan Bölgesi Hakkındaki Algıları

Safevi-Osmanlı ilişkileri bağlamında Güney Azerbaycan bölgesi sizde nasıl bir algı oluşturuyor? sorusuna, katılımcılardan 8 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerin ifade etmiş, katılımcılardan 1 kişi bilgi sahibi olmadığını ifade etmiş ve katılımcılardan 6 kişi bu soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Osmanlı-Safevi savaşı Kafkaslar ile Güney Azerbaycan arasında olup Osmanlı galip gelmiştir.”

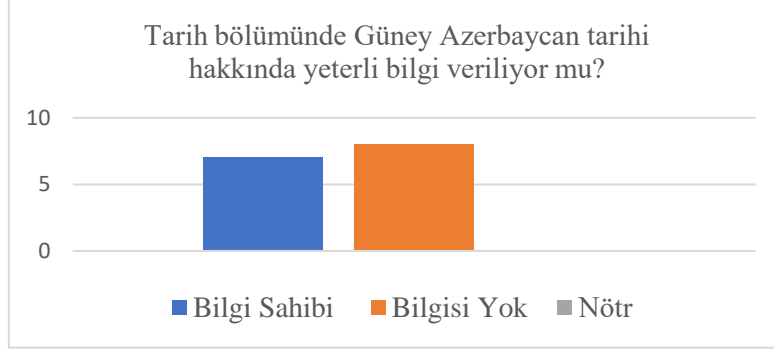
Katılımcı 2: “Osmanlı devleti Kafkasya’ya ulaşmak istiyor, Sultan III. Murad, Safevi devletine savaş açmıştır.”

Katılımcı 3: “Osmanlı-İran savaşlarında coğrafya etkin bir rol oynamıştır.”

Katılımcı 4: “Osmanlı-İran savaşlarında bu coğrafya etkin bir rol oynamıştır.”

Katılımcı 5: “İran’ın varisi Safevi hanedanının devletidir.”

Tablo 9. Tarih Öğrencilerinin Tarih Bölümünde Güney Azerbaycan Tarihi Hakkında Verilen Bilgilerin Yeterliliği Hakkındaki Görüşleri

Tarih bölümünde Güney Azerbaycan tarihi hakkında yeterli bilgi veriliyor mu? sorusuna, katılımcılardan 7 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerin ifade etmiş, katılımcılardan 8 kişi bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Rus-İran savaşları olmuştur ve Tükmençay antlaşması imzalanmıştır. Azerbaycan kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılmıştır.”

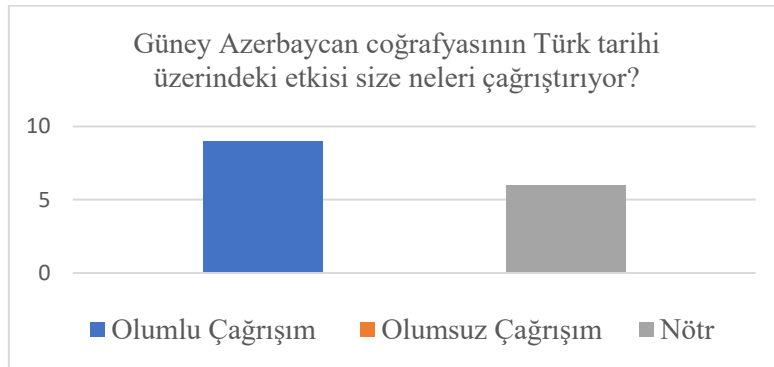
Katılımcı 2: “Çağdaş Türk Dünyası dersinde, Türkiye ve Kafkaslar dersinde geni şekilde anlatılmış ve hala anlatılmaktadır.”

Katılımcı 3: “Hayır verilmiyor.”

Katılımcı 4: “Hayır verilmiyor.”

Katılımcı 5: “Hayır verilmiyor.”

Tablo 10. Tarih Öğrencilerinin Güney Azerbaycan Coğrafyasının Türk Tarihi Üzerindeki Çağrışımları Hakkındaki Görüşleri

Güney Azerbaycan coğrafyasının Türk tarihi üzerindeki etkisi size neleri çağrıştırıyor? sorusuna, katılımcılardan 9 kişi bilgi sahibi olduklarını ve görüşlerin ifade etmiş, katılımcılardan 6 kişi soruyu cevaplamak istememiştir. Bu bilgileri veren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir.

Katılımcı 1: “Çoğunluğu Türklerin yaşadığı bir coğrafya olduğu için elbette Türk tarihi üzerinde etkisi vardır.”

Katılımcı 2: “Güney Azerbaycan Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgedir.”

Katılımcı 3: *“Birlik ve beraberlik çağrıştırıyor.”*

Katılımcı 4: *“Stratejik açıdan Türk tarihi üzerinde etkili olmuştur.”*

Katılımcı 5: *“Kültür ve adetlerinin benzer olması olumlu çağrışım yapıyor.”*

Sonuç

Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı, bugün İran İslam Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan Güney Azerbaycan, XI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar siyasî, askerî ve kültürel açıdan Türk tarihinin önemli coğrafyalarından olmuştur. Türkler, Anadolu’ya bu coğrafya üzerinden giriş yapmışlar ayrıca bu bölgeyi yurt edinip yerleşmişlerdir. Bu bağlamda Güney Azerbaycan Türk tarihinin ayrılmaz parçasıdır. Türk tarihi için önemli bir yere sahip olan Güney Azerbaycan hakkında Bayburt Üniversitesi’nde öğrenim gören tarih bölümü öğrencilerinin bilgisini değerlendirmeyi amaçlayan çalışmamız, Tübitak tarafından desteklenen TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrenci Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda ilk sorumuza yani Güney Azerbaycan coğrafyası hakkında neler biliyorsunuz? sorusuna 15 katılımcıdan 12 kişi bilgi sahibi olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bu da bize, katılımcıların Güney Azerbaycan’ı tanıdıklarını ve bildiklerini göstermektedir. 12 katılımcının ayrıca soruyu Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir coğrafya olarak tanımlaması, Türk soylu halkların yaşadıkları coğrafyaları katılımcıların yakından tanıdığını bizlere göstermektedir. İkinci mülakat sorusu olan Güney Azerbaycan’ın Türk tarihindeki yeri size neleri çağrıştırıyor? sorusuna katılımcılar, genel olarak kardeşlik ve Anadolu’ya geçiş noktası olarak cevap vermiştir. Söz konusu soru, katılımcılarda olumlu çağrışım oluşturmuştur. Üçüncü mülakat sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyasında kurulan Türk devletleri hakkında neleri biliyorsunuz? sorusuna katılımcılar daha çok Selçuklular, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Safeviler üzerinden cevap vermişlerdir. Mülakatın dördüncü sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyası bugün hangi ülkenin sınırları içerisinde? sorusuna katılımcıların birçoğu İran devleti cevabını vermiştir. Bu durum bize Güney Azerbaycan ile ilgili katılımcıların günceli bildiklerini göstermektedir. Mülakatın altıncı sorusu olan XI. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu’ya göç eden Türkler için Güney Azerbaycan coğrafyasının sizce önemi nedir? sorusuna katılımcılardan 8 kişi cevap vermiştir. Diğer katılımcılar, konu hakkındaki bilgi sahibi olmadıkları için altıncı soruya cevap vermemeyi tercih etmişlerdir. Görüşmenin yedinci sorusu olan Anadolu kültürünü, Güney Azerbaycan coğrafyası ile yakın görüyor musunuz? sorusuna katılımcıların çoğunluğu bir kültürel yakınlığın olduğuna dair ifadeler ile soruyu cevaplamışlardır. Sekizinci soruya yani Safevi-Osmanlı ilişkileri bağlamında Güney Azerbaycan bölgesi sizde nasıl bir algı oluşturuyor? sorusuna katılımcıların yarısından fazlası Osmanlı-İran savaşları bağlamında cevap vermiştir. Yine aynı soruya katılımcıların bir kısmı bilgi eksikliği yüzünden cevap vermek istememişlerdir. Mülakatın dokuzuncu sorusu olan Tarih bölümünde Güney Azerbaycan tarihi hakkında yeterli bilgi veriliyor mu? sorusuna, katılımcıların çoğunluğu tarih bölümünde Güney Azerbaycan hakkında bilgi verilmediğini veya dönem içerisinde aldıkları derslerin henüz bu coğrafya ile alakalı olmadığı beyan etmişlerdir. Görüşmenin son sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyasının Türk tarihi üzerindeki etkisi size neleri çağrıştırıyor? sorusuna, katılımcıların büyük kısmı bu coğrafyanın Türk tarihi üzerinde bir etki bıraktığı yönünde cevap vermişlerdir.

Sonuç olarak mülakat genel bir biçimde ele alındığında Bayburt Üniversitesi Tarih Bölümü öğrencileri, on sorudan oluşan mülakatın dokuz sorusuna çoğunlukla bilgi sahibi olarak cevap vermişlerdir. Görüşme yapılan tarih bölümü öğrencileri mülakatın dokuzuncu sorusu hariç, bilgi sahibi olmadıkları konularda cevap vermemişler, nötr kalmayı tercih etmişlerdir. Yine mülakata yapılan tarih öğrencilerinin derslerden aldıkları bilgiler üzerinden bir Güney Azerbaycan algısına sahip olduklarını ve konu hakkında kişisel bir okuma ya da araştırma yapmadıkları anlıyoruz.

Sonuç

Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı, bugün İran İslam Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan Güney Azerbaycan, XI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar siyasî, askerî ve kültürel açıdan Türk tarihinin önemli coğrafyalarından olmuştur. Türkler, Anadolu'ya bu coğrafya üzerinden giriş yapmışlar ayrıca bu bölgeyi yurt edinip yerleşmişlerdir. Bu bağlamda Güney Azerbaycan Türk tarihinin ayrılmaz parçasıdır. Türk tarihi için önemli bir yere sahip olan Güney Azerbaycan hakkında Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören tarih bölümü öğrencilerinin bilgisini değerlendirmeyi amaçlayan çalışmamız, Tübitak tarafından desteklenen TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrenci Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda ilk sorumuza yani Güney Azerbaycan coğrafyası hakkında neler biliyorsunuz? sorusuna 15 katılımcıdan 12 kişi bilgi sahibi olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bu da bize, katılımcıların Güney Azerbaycan'ı tanıdıklarını ve bildiklerini göstermektedir. 12 katılımcının ayrıca soruyu Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir coğrafya olarak tanımlaması, Türk soylu halkların yaşadıkları coğrafyaları katılımcıların yakından tanıdığını bizlere göstermektedir. İkinci mülakat sorusu olan Güney Azerbaycan'ın Türk tarihindeki yeri size neleri çağrıştırıyor? sorusuna katılımcılar, genel olarak kardeşlik ve Anadolu'ya geçiş noktası olarak cevap vermiştir. Söz konusu soru, katılımcılarda olumlu çağrışım oluşturmuştur. Üçüncü mülakat sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyasında kurulan Türk devletleri hakkında neleri biliyorsunuz? sorusuna katılımcılar daha çok Selçuklular, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Safeviler üzerinden cevap vermişlerdir. Mülakatın dördüncü sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyası bugün hangi ülkenin sınırları içerisinde? sorusuna katılımcıların birçoğu İran devleti cevabını vermiştir. Bu durum bize Güney Azerbaycan ile ilgili katılımcıların günceli bildiklerini göstermektedir. Mülakatın altıncı sorusu olan XI. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu'ya göç eden Türkler için Güney Azerbaycan coğrafyasının size önemi nedir? sorusuna katılımcılardan 8 kişi cevap vermiştir. Diğer katılımcılar, konu hakkındaki bilgi sahibi olmadıkları için altıncı soruya cevap vermemeyi tercih etmişlerdir. Görüşmenin yedinci sorusu olan Anadolu kültürünü, Güney Azerbaycan coğrafyası ile yakın görüyor musunuz? sorusuna katılımcıların çoğunluğu bir kültürel yakınlığın olduğuna dair ifadeler ile soruyu cevaplamışlardır. Sekizinci soruya yani Safevi-Osmanlı ilişkileri bağlamında Güney Azerbaycan bölgesi sizde nasıl bir algı oluşturuyor? sorusuna katılımcıların yarısından fazlası Osmanlı-İran savaşları bağlamında cevap vermiştir. Yine aynı soruya katılımcıların bir kısmı bilgi eksikliği yüzünden cevap vermek istememişlerdir. Mülakatın dokuzuncu sorusu olan Tarih bölümünde Güney Azerbaycan tarihi hakkında yeterli bilgi veriliyor mu? sorusuna, katılımcıların çoğunluğu tarih bölümünde Güney Azerbaycan hakkında bilgi verilmediğini veya dönem içerisinde aldıkları derslerin henüz bu coğrafya ile alakalı olmadığı beyan etmişlerdir. Görüşmenin son sorusu olan Güney Azerbaycan coğrafyasının Türk tarihi üzerindeki etkisi size neleri çağrıştırıyor? sorusuna, katılımcıların büyük kısmı bu coğrafyanın Türk tarihi üzerinde bir etki bıraktığı yönünde cevap vermişlerdir.

Sonuç olarak mülakat genel bir biçimde ele alındığında Bayburt Üniversitesi Tarih Bölümü öğrencileri, on sorudan oluşan mülakatın dokuz sorusuna çoğunlukla bilgi sahibi olarak cevap vermişlerdir. Görüşme yapılan tarih bölümü öğrencileri mülakatın dokuzuncu sorusu hariç, bilgi sahibi olmadıkları konularda cevap vermemişler, nötr kalmayı tercih etmişlerdir. Yine mülakata yapılan tarih öğrencilerinin derslerden aldıkları bilgiler üzerinden bir Güney Azerbaycan algısına sahip olduklarını ve konu hakkında kişisel bir okuma ya da araştırma yapmadıkları anlıyoruz.

Kaynakça

BLAGA, R. (1997). *İran Halkları El Kitabı*.

ERSOY, E. (2016). 1905-1911 İran Anayasa Devrimi: İnkılap İsyan ve İhtilal. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 76: 11-21.

GÖKDAĞ, B. A., HEYET, M. R. (2004). İran Türklerinde Kimlik Meselesi. *bilig*. 30: 51-84.

- GÜLDİKEN, K. (1998). İran'da Yaşayan 33 Milyon Türkü Düşününüz. *Azerbaycan*. 322: 47-48.
- HAŞİMZADE, A. (2006). *İran'ın Etnik Yapısı (Yakın Dönem ve Günümüzde)*. Ankara: Divan Yayıncılık.
- HEYET, C. (1985). 20. Asırda Güney Azerbaycan Edebiyatı. *Varlık*. 7-8: 20.
- KAFKASYALI, A. (2010). *İran Türkleri*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayıncılık.
- METİNTÜRK, B. (2012). İran İlişkilerinde Güney Azerbaycan Meselesi (1918-1938). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2: 157-187.
- ÖZDEMİR, S. (2020). Güney Azerbaycan Meselesi: Tarihi ve Kültürel Boyutu. *Tarih ve Günce*. 7: 359-386.
- SAHİR, H. (1934). İran Azerbaycan'ı Tabii Coğrafyası. *Azerbaycan Yurt Bilgisi*. İstanbul: Bürhanettin Matbaası. CIII: 183-190.
- SARAY, M. (1999). *Türk-İran İlişkileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- SARISAMAN, S. (2018). Güney Azerbaycan'da Kurulan Azerbaycan Milli Hükümeti ve Türk Kamuoyu. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. 25: 163-184.
- SARRAFİ, A. (1999). İran Türklerinin Dili ve Folkloru. *Varlık*. 114: 60-71.
- ÜTÜK, K. (2002). Araf'taki Ülke: İran. *2023*. 14: 8-15.
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Guney-azerbaycan.png>